

BMP: indexen en impressies

De voorlopige resultaten van het Broedvogel Monitoring Project over 1988 zijn al bekend! Door een vlotte verwerking van de formulierenstroom bij SOVON en CBS kon al snel over redelijk betrouwbare BMP-cijfers voor 1988 worden beschikt. Deze resultaten worden hier gepresenteerd samen met de bijgestelde indexen van 1984-87. Men moet zich echter realiseren dat de uitkomsten een voorlopig karakter hebben, omdat 10-15% van de formulieren op het moment van verwerking nog niet binnen waren, en een fouten- en onwaarschijnlijkheidscontrole nog niet is uitgevoerd. Naar verwachting zullen de uiteindelijke indexen evenwel weinig verandering meer ondergaan.

Indexen

In 1984-88 zijn in totaal 550 verschillende proefvlakken geïnventari-

seerd, waarvan 25% eenmalig. Het aantal in meer jaren onderzochte (zgn. overeenkomstige) plots, op basis waarvan de indexberekeningen plaats vinden, is in 1984-87 gestegen van 216 tot 318. In 1988 daalde dit aantal met 6%, maar dit komt voor rekening van de late aanlevering van sommige telformulieren.

De overeenkomstige plots zijn redelijk over het land verdeeld. Het Waddengebied, Friesland, delen van Overijssel, Gelderland en Zeeland zijn wat zwak vertegenwoordigd (wie gaat hier eens flink met het BMP-bijltje hakken?) en de Hollandse duinen en de Biesbosch juist heel goed. De verdeling van overeenkomstige plots over biotopen is enigszins scheef doordat veel plots in duinen, loofbos, gemengd bos & parken liggen, en maar weinig in open bouwland en bebouwing. Dit betekent dat de indexen niet altijd landelijke geldigheid hebben. Bij soorten als Kuifeend, Nachtegaal en Tapuit zal de index voornamelijk van toepassing zijn op de ontwikkelingen in de duinen, omdat verreweg de meeste BMP-broedparen daar werden aangetroffen. Bij soorten als

Merel en Winterkoning spelen deze problemen niet of in geringe mate. In het algemeen geldt dat de indexen van in veel plots voorkomende soorten het meest betrouwbaar zijn. Om hiervan een idee te geven is in de BMP-tabel ruwweg aangegeven om hoeveel plots het gaat. Overigens wordt aan deze problematiek momenteel diepgaand aandacht besteed. Aan de hand van de uitkomsten zal worden getracht de zaken waar nodig recht te trekken.

De jaren 1984-88 waren bepaald enerverend voor veel vogels. Zeer markant was het feit dat drie broedseizoenen (1985, 1986, 1987) werden voorafgegaan door een strenge winter en twee jaar (1984, 1988) door een zeer zachte. Een andere belangrijke factor waren de wisselende overwinteringsomstandigheden in de Sahel. Aan het begin van de periode werd dit gebied geteisterd door droogte, maar in deze situatie trad de laatste jaren een aanmerkelijke verbetering op. Al met al genoeg reden dus om met spanning naar de resultaten uit te kijken. In tabel 1 zijn 83 soorten opgenomen die in 1988 in tenminste 25 plots

soort	1984	85	86	87	88					
- Fuut	100	88	100	97	89	* Merel	100	87	94	92 109
- Knobbelzwaan	100	94	94	87	85	* Zanglijster	100	66	55	54 68
- Bergeend	100	122	129	126	123	- Sprinkhaanrietzanger	100	119	114	108 151
- Krakeend	100	91	60	77	68	* Bosrietzanger	100	109	110	120 140
- Wintertaling	100	108	108	114	132	- Kleine Karekiet	100	96	104	126 130
* Wilde Eend	100	95	102	101	107	- Spotvogel	100	73	82	98 94
- Slobeend	100	111	105	113	142	- Braamsluiper	100	110	79	98 94
- Kuifeend	100	117	111	98	99	* Grasmus	100	123	152	178 180
- Patrijs	100	97	89	91	66	* Tuinfluitier	100	100	103	112 113
* Fazant	100	99	114	114	115	* Zwartkop	100	107	107	114 140
* Waterhoen	100	61	50	45	68	- Fluitier	100	106	100	134 166
* Meerkot	100	99	96	86	111	* Tijftjaf	100	109	105	114 151
* Scholekster	100	112	95	90	92	* Fitis	100	104	101	110 116
* Kievit	100	87	75	75	79	* Goudhaantje	100	94	65	68 91
- Watersnip	100	146	84	109	137	- Grauwe Vliegenvanger	100	105	95	85 87
- Grutto	100	111	92	94	97	- Bonte Vliegenvanger	100	82	69	83 78
- Wulp	100	93	86	86	88	* Staartmees	100	88	87	88 93
- Tureluur	100	122	89	103	104	- Glanskop	100	99	96	90 89
* Holenduif	100	93	96	87	97	* Matkop	100	109	108	101 127
* Houtduif	100	103	92	92	93	- Kuifmees	100	98	111	117 137
- Turkse Tortel	100	77	66	44	34	- Zwarte Mees	100	93	77	70 78
* Tortelduif	100	98	93	87	73	* Pimpelmees	100	85	87	89 108
* Koekoek	100	102	93	101	101	* Koolmees	100	85	92	91 98
- Bosuil	100	93	88	92	129	- Boomklever	100	70	82	78 82
- Ransuil	100	74	64	62	82	* Boomkruiper	100	84	83	88 100
- Groene Specht	100	91	94	98	110	- Wielewaal	100	76	63	78 70
- Zwarte Specht	100	110	137	108	114	* Vlaamse Gaai	100	91	94	96 92
* Grote Bonte Specht	100	95	96	103	116	* Ekster	100	118	119	115 115
- Kleine Bonte Specht	100	90	86	89	104	* Kauw	100	98	96	94 110
* Veldleeuwerik	100	80	71	66	71	* Zwarte Kraai	100	109	116	119 127
- Boerenzwaluw	100	81	90	90	111	* Spreeuw	100	92	97	81 89
* Boompieper	100	89	83	104	112	- Huisemus	100	102	109	89 97
* Graspieper	100	61	52	58	72	- Ringmus	100	114	90	105 109
- Gele Kwikstaart	100	118	135	139	137	* Vink	100	90	96	106 106
* Witte Kwikstaart	100	77	92	115	147	- Groenling	100	85	81	78 93
* Winterkoning	100	58	61	64	94	* Kneu	100	93	75	71 69
* Heggemus	100	83	86	81	83	- Goudvink	100	128	122	107 133
* Roodborst	100	77	87	76	97	- Appelvink	100	66	102	94 81
- Nachtegaal	100	108	121	134	135	- Geelgors	100	76	82	101 108
* Gekraagde Roodstaart	100	79	90	104	101	- Rietgors	100	82	83	87 98
- Paapje	100	134	147	198	241					
- Roodborsttapuit	100	80	88	104	121	gemiddelde	100	95,4	93,5	96,8 106,2
- Tapuit	100	94	92	109	122					

* meer dan 100 plots - 25-99 plots

werden aangetroffen (de Grote Lijster ontbreekt door een fout in het basisbestand). Het gaat om 28 soorten standvogels, 26 soorten deeltrekkers en 29 soorten wegtrekkers.

Bij 26 soorten komt in de jaren 1984-88 een nagenoeg structurele trend naar voren; 15 soorten nemen voortdurend toe en 11 voortdurend af. Onder de soorten die toenemen scharen zich 11 wegtrekkers, terwijl in de groep van afnemende soorten ongeveer evenveel wegtrekkers, standvogels als deeltrekkers zitten.

Zoals al in een vorige nieuwsbrief is uiteengezet, hebben nogal wat soorten te lijden gehad van de drie strenge winters 1984/85 tot en met 1986/87. Onder deze soorten bevinden zich behalve 13 standvogels ook 19 deeltrekkers. Bij 8 andere soorten is er waarschijnlijk sprake van een structurele afname, die door de winterinvloed is versterkt. Tabel 2 laat zien om welke soorten het gaat.

* Standvogels

De invloed van een strenge winter op standvogels lijkt voorspelbaar te zijn: na een afname zal gewoonlijk binnen enkele jaren een herstel plaatsvinden. Toch hebben in de afgelopen jaren veel soorten niet of niet geheel aan dit verwachtingspatroon beantwoord. Dit hangt waar-

schijnlijk samen met het voor Nederland uitzonderlijke verschijnsel dat drie strenge winters elkaar opvolgden.

Wanneer alle standvogels worden samengenomen, laat de gemiddelde index een afname na de eerste winter zien, een blijvend laag niveau tot na de derde strenge winter en een herstel na de zachte winter van 1987/88. Vijf soorten beantwoorden aan dit gemiddelde patroon. Negen soorten, waaronder Winterkoning en Koolmees nemen na de eerste winter sterk af maar vervolgens weer toe gedurende één tot drie jaar, waarbij ze soms boven het niveau van voor de strenge winters uitkomen. Turkse Tortel en Knobbelswaan laten een voortdurende afname zien die kennelijk niet direct in verband met de strenge winters staat, terwijl acht soorten vrijwel voortdurend toenemen en blijkbaar geen last hebben gehad van de strenge winters, zoals Kuifmees, Zwarte Kraai en Ekster.

* Deeltrekkers

Deeltrekkers zijn soorten waarvan de populatie deels in Nederland overwintert en deels zuidelijk tot in Zuid-Europa. De invloed van strenge winterweer op deze soorten is een weinig bekend verschijnsel. Logisch, want koude winters in Zuid-Europa zijn een rariteit. De laatste keer dat dit

voorkwam was in 1962/63. Het bijzondere van de drie strenge winters 1984/85-1986/87 was echter dat strenge vorst en sneeuwval iedere keer tot diep in Zuid-Europa doordrongen. Daardoor was het voor eventuele voor de kou wegvluchtende deeltrekkers moeilijk om zich in veiligheid te brengen. Abnormale wintersterfte kon dan ook niet uitblijven.

De gemiddelde index van alle deeltrekkers samen vertoont overeenkomsten met die van standvogels, al is de afname na de strenge winters groter en het herstel na de zachte winter minder opvallend. Negen soorten, waaronder Graspieper en Groenling, appeleren aan dit gemiddelde beeld, terwijl vier soorten in 1988 uiteindelijk een hoger niveau dan in 1984 bereikten, o.a. Witte Kwikstaart en Meerkooet. Een vrijwel structurele afname of handhaving op laag niveau komt bij zes soorten tot uiting, waaronder Kneu, Veldleeuwrik en Krakeend. Bij deze soorten is kennelijk meer aan de hand dan alleen winterinvloed. Een structurele toename komt alleen bij Bergeend en Wintertaling tot uiting.

* Wegtrekkers

De gemiddelde index van alle wegtrekkers samen vertoont een flinke toename in de laatste twee jaren. Bij 19 soorten, waaronder Grasmus, Fluiter en Bosrietzanger, is de toename al eerder ingezet. Toch is het beeld niet voor alle wegtrekkers rooskleurig, want acht soorten, zoals Grutto, Spotvogel en Wielewaal, zijn gaandeweg afgenomen. Zes soorten laten na een aanvankelijke afname een herstel zien tot boven het niveau van 1984, o.a. Boerenzwaluw en Gekraagde Roodstaart.

Impressies

Na het voorgaande gegoochel met resultaten, is het tijd om wat impressies van het lopende seizoen te ventileren. Het belooft een leuk BMP-jaar te worden, want er is weer eens een meteorologisch record gebroken: de winter 1987/88 was de zachtste van deze eeuw. Vorst van betekenis bleef

Structurele toename	Structurele afname	Winterinvloed	Combinatie van Structurele afname en Winterinvloed
Bosrietzanger	Bonte Vliegenv.	Boomkruiper	Boomklever
Fitis	Glanskop	Bosuil	Graspieper
Fluiter	Grauwe Vliegenv.	Geelgors	Heggenus
Gele Kwikstaart	Kneu	Goudhaantje	Kievit
Grasmus	Knobbelswaan	Groene Specht	Spreeuw
Kleine Karekiet	Krakeend	Groenling	Veldleeuwrik
Kuifmees	Patrijs	Grote B. Specht	Wulp
Nachtegaal	Tortelduif	Kauw	Zw. Mees
Paapje	Turkse Tortel	Kleine B. Specht	
Slobeend	Wielewaal	Koolmees	
Tjiftjaf	Houtduif	Meerkooet	
Tuinfluiter		Merel	
Wintertaling		Pimpelmees	
Zwarte Kraai		Ransuil	
Zwartkop		Rietgors	
		Roodborst	
		Roodborsttapuit	
		Staartmees	
		Vink	
		Waterhoen	
		Wilde Eend	
		Winterkoning	
		Witte Kwikstaart	
		Zanglijster	

Tabel 2: Overzicht van trends in 1984-88.

uit, en het weer in februari en maart vertoonde onmiskenbare voorjaarsstrekjes met begin maart al temperaturen tot 18° C !. Door deze uitzonderlijke omstandigheden kon er al vroeg in het seizoen begonnen worden met BMP'en. Reeds in februari waren mezen, spechten, en uilen volop in de weer met het afbakenen van hun territoria, en half maart kwam een ware golf van Zanglijsters en Tjiftjaffen aan. Vergeleken met maart was april maar somber en koud, met een gemiddelde temperatuur die lager was dan de maand ervoor. Het kille weer in april (met af en toe zelfs natte sneeuw) en de voor de voorjaarsstrek ongunstige noordenwinden zetten een flinke domper op de vroege voorjaarsvreugde. De hoofdmacht van Zwartkop, Fitis, Boompieper en Tapuit arriveerde dan ook vele weken later dan de pioniers, die ons land op de overgang van maart en april waren binnengekomen. Het is niet verwonderlijk dat gewoonlijk eind april arriverende soorten als Tuinfluiter, Grasmus, Fluiter en Tortelduif laat aankwamen, en zelfs begin mei nog bepaald schaars waren. De aankomst van de late zomervogels als Bosrietzanger, Spotvogel en Wielewaal moest toen nog beginnen. Op het moment van schrijven (half mei) hebben enkele fraaie dagen met gunstige winden echter voor een intocht van Afrika-gangers geleid, en dringen de geluiden van Spotvogel, Bonte- en Grauwe Vliegenvanger tot in de SOVON-burelen binnen.

Was het in 1988 al duidelijk dat veel soorten die van de strenge winters te leiden hebben gehad zich weer aardig begonnen te herstellen, in 1989 lijkt deze ontwikkeling duidelijk door te zetten. De stand van onder andere Waterhoen, Graspieper, Grote Lijster, Zanglijster, Roodborsttapuit, Veldleeuwrik en Kneu kruipt soms weer naar het niveau van voor de strenge winters (1984), en de aantallen Winterkoningen schijnen plaatselijk de pan uit te rijzen. Torenvalken worden weer op meer plaatsen gemeld, terwijl Tjiftjaf en Zwartkop goed lijken te boeren.

Wat de zomervogels betreft is het beeld nog niet volledig, maar het lijkt

een goed jaar te worden voor onder andere Gekraagde Roodstaart, Gele Kwikstaart, Fluiter en Tapuit. Misschien dat bij sommige Afrika-trek-ers de winterse nattigheid in de Sahel vruchten zal afwerpen. We hopen dan ook op een verdere toename van Grasmus en Paapje, en misschien zullen Zomertaling, Snor en Rietzanger profiteren. Meer hierover in een volgende nieuwsbrief.

Mededelingen tellers

* De periode van uitwerken en formulieren invullen breekt weer aan. Voor we het weten is het 1 oktober, de onvermijdelijke formulieren-inleverdatum. Tellers die al langer in het BMP meedraaien kunnen volstaan met het opsturen van hun telformulier. Van nieuwe tellers wordt verwacht dat ze tevens hun soortkaarten ter inzage meesturen. Tellers die hun gegevens vóór 1 oktober hebben ingeleverd ontvangen gewoonlijk binnen een maand een reactie, na 1 oktober kan die periode uitlopen.

* Het ligt in de bedoeling om binnen enkele maanden de computeruitdraaien van de (op tijd ingeleverde) gegevens uit 1988 bij de tellers thuis te hebben. Na verwerking van cor-

recties kunnen de index-cijfers definitief worden vastgesteld.

* Biotoopbeschrijving. Dit misschien wat uit de aandacht verdwenen onderdeel van het BMP lijkt nu definitief z'n beslag te krijgen. In het kader van z'n studie heeft Norbert Kwint allerlei biotoopzaken uitgezocht en toegepast.

Voor veel tellers zal het er op neerkomen dat grote delen van hun ingeleverde biotoopbeschrijvingen direct omgezet kunnen worden in de gestandaardiseerde nieuwe biotooptypen. Een deel van de beschrijvingen heeft nog enige aanvulling. Hetzelfde geldt voor de jaarlijkse biotoopveranderingen en beheersmaatregelen. Te zijner tijd zullen de tellers een 'verrassingspakket' ontvangen. Vervolgens zullen dan jaarlijks bepaalde zaken moeten worden doorgegeven.

* Geheugensteuntjes bij het invullen van het telformulier:

- gaarne volledig invullen: atlasblok, oppervlakte, en bezoekdata en -tijden (op chronologische volgorde)
- in de soortenlijst liever geen 0 of - invullen wanneer niets werd waargenomen; blanco laten is het beste
- geen tekst in de soortenlijst schrijven; gebruik zo nodig de rubriek "Opmerkingen en bijzonderheden".

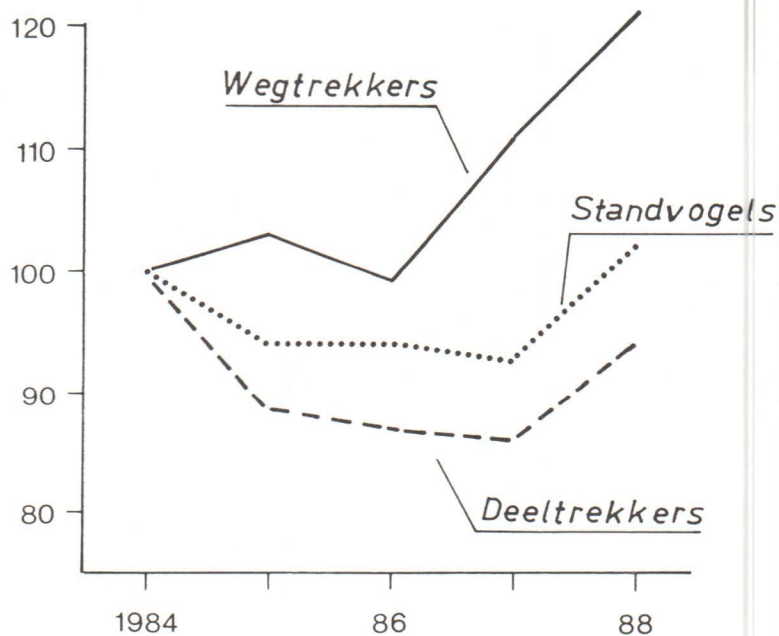

Fig.1. Gemiddelde index van standvogels, deeltrekkers en wegtrekkers.